

Motion till riksdagen

1986/87:L415

Wiggo Komstedt (m)

Åtgärder för att säkra föräldrars och barns
umgängesrätt

I många familjer i landet utspelas tragedier på grund av att föräldrar som är fullt lämpliga att ta hand om sina barn och som inget hellre önskar än att få göra detta vägras umgänge med dem. Anledningarna härtill kan vara flera. Tiden för vårdnadsutredning efter en separation mellan två makar eller samboende kan ofta dra ut avsevärt, och under denna tid kan den part som icke är vårdnadshavare tvingas avstå från kontakt med barnet. I vissa fall tillkommer en barnpsykiatrisk utredning, som ävenledes kan komma att ta lång tid i anspråk. Också under denna tid kan vederbörande förälder förvägras möjlighet till umgänge med sitt barn. En vårdnadsprocess kan medföra att tiden utan kontakt mellan föräldern och barnet ytterligare utsträcks, kanske med flera år. Det förekommer att umgänget – av nämnda skäl – kan upphöra under en tid av fyra år eller längre. Redan den långa tid som förflutit före domstolens beslut om vårdnadshavare kan, av den som fram till beslutet haft vårdnaden, utnyttjas som ett argument mot att den andre föräldern skall tilldömas vårdnaden.

Även sedan en förälder av tingsrätt tilldömts rätt till umgänge med sitt barn kan möjligheten till detta umgänge i praktiken, genom olika manipulationer, motverkas av vårdnadshavaren. Genom flyttning från den ena adressen till den andra kan vårdnadshavaren bli oanträffbar. Genom flyttning till en avlägsen ort kan kommunikationssvårigheterna och resekostnaderna bli så stora att umgänget hindras.

Umgängestiderna kan av vårdnadshavaren självsvåldigt ändras så att den andre föräldern får svårigheter att utöva umgängesrätten. Bristande hänsyn till förändrade arbetsförhållanden kan göra att umgängestiderna i praktiken blir omöjliga att iaktta för den av föräldrarna som icke är vårdnadstagare, osv.

Verkställighet av tilldömd umgängesrätt kan begäras hos länsrätten, men kan förhalas upp till flera år av vårdnadshavaren med hjälp av krav på barnpsykiatrisk utredning, genom manipulationer med medlare och myndigheter osv. Dessutom för processen om verkställighetsbeslutet med sig kostnader som kan bli betungande för målsägaren, även i de fall där rättshjälp beviljats. Om länsrätten beslutar om verkställighet, kan nya villkor för umgänget fastställas och vite utdömas i fall där vårdnadshavaren lägger hinder i vägen för umgänget. Vitet utfaller dock inte automatiskt efter domen. Nya klagomål beträffande umgängesrätten måste nämligen återigen framföras till länsrätten. Först efter en ny, skriftlig, process tar länsrätten ställning till om vitet skall utbetalas, och detta tillfaller då inte den klagande

föräldern utan statskassan. Har vårdnadshavaren dålig ekonomi har vitet ingen betydelse – i sådana fall går kravet till kronofogden, som bara har att konstatera att det inte finns några utmättningsbara tillgångar. Vitet gäller dessutom bara ett begränsat antal månader. Vissa klienter har återkommit under flera år med begäran om nya viten. Ett ärende om umgängesrätten kan visserligen rent av gå så långt som till verkställighet genom polishämtning, men detta är ytterst sällsynt i sådana mål.

Denna långa uppräkningslista av hinder för utövande av förälders umgängesrätt visar att allt som borde göras för att skapa goda förhållanden för berörda parter vid separationer inte på långt när har gjorts. Bl. a. bör man i sådana fall ta barnen mera på allvar och verkligen lyssna på vad de har att säga, vilket inte alltid sker nu. Ett sätt att tillvarata de yngre barnens intressen skulle vara att tillsätta en ombudsman för barn under tolv år, vilken verkligen skulle kunna lägga fram barnens synpunkter vid tvister mellan föräldrarna om vårdnaden.

Man kan med fog misstänka att många fall av psykiska och andra problem som barn och ungdomar liksom föräldrar som mist kontakten med sina barn drabbas av är relaterade till upplevelser i samband med skilsmässan eller separationen.

En undersökning utförd av distriktsläkare Hans Hallberg i Borlänge visar att frånskilda män har en starkt förhöjd risk att bli sjuka och dö en för tidig död. I en tidningsartikel i Skånska Dagbladet den 15 oktober 1986 framhåller Hans Hallberg att han tror att en av orsakerna till männens problem är att de vid skilsmässan inte bara förlorar en hustru utan också kontakten med barnen. Det är ju fortfarande oftast kvinnan som får vårdnaden. Av 91 för tidigt döda män visade sig i undersökningen ungefär en tredjedel ha genomgått skilsmässa. De flesta hade dött av klart socialt betingade skäl – alkoholism eller självmord.

Beträffande skilsmässobarnen kan noteras några uppgifter från Föreningen Barnens rätt i samhället, BRIS, som har en frågespalt i tonårstidningen Starlet. Vid en genomgång av breven till frågespalten visade det sig att det antal brev som gällde barns oro i samband med skilsmässor var det näst största och endast överträffades av det dubbelt så stora antalet brev om självmord – i genomsnitt försöker varje dag ett barn i Sverige att ta livet av sig.

Enligt den nämnda artikeln i Skånska Dagbladet berörs årligen ca 22 000 barn i Sverige av skilsmässor. Ett antal föräldrar som drabbats av ekonomiska och andra problem i samband med skilsmässor har sammanslutit sig i en intresseorganisation, De underhållsskyldigas förening. Föreningen har funnit att ungefär vart tredje skilsmässobarn förhindras, på grund av vårdnadshavarens motstånd, från att träffa den andre föräldern. Man behöver inte vara psykolog för att inse vad detta betyder för alla de berördas hälsa och välbefinnande.

De underhållsskyldigas förening kräver bl. a. att tvister om tilldömd umgängesrätt skall vara utredda och handlingarna i ärendet överlämnade till länsrätten inom 60 dagar efter anhängiggörande, alternativt att, om så ej kan ske, tingsrätts dom om umgänget skall gälla fram till dess att rätten fällt sin dom i målet. Härigenom skulle alltför långa avbrott i umgänget kunna undvikas i sådana fall.

Föreningen kräver vidare att domstolarna vid bedömning av vårdnadstvisiter mellan föräldrar skall lägga större vikt än hittills vid att barnen kan upprätthålla goda relationer till båda föräldrarna. Mot bakgrund av vad som anförts om vårdnadshavarens nuvarande möjligheter att sabotera den andre förälderns möjligheter till umgänge med barnet framstår detta krav som mycket befogat, och åtgärder i denna riktning är angelägna.

Ett ytterligare krav som framförs av föreningen är att i fall där vårdnadshavarens flyttning förorsakar utgifter för den andre föräldern vid utövandet av umgängesrätten skall båda föräldrarna solidariskt svara för dessa merkostnader. Också detta är ett rimligt krav.

Hemställen

Mot bakgrund av det anförda hemställs

att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om åtgärder för att säkra föräldrars och barns rätt till umgänge med varandra efter skilsmässa eller separation.

Stockholm den 27 januari 1987

Wiggo Komstedt (m)